

## บทที่ ๕

### สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อศึกษาวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ, และเพื่อศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งได้สรุปผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

#### ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑.๑ ศึกษาวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงมีเป้าหมายบุคคลในการเผยแผ่ เป้าหมายแรก คือ ปัญญาวัคคีย์ และที่ทรงส่งไปประกาศศาสนาครั้งแรกมีพระสาวกที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์จำนวน ๖๐ องค์ โดยมีอุดมการณ์ คือ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก พระพุทธเจ้ามีพุทธวิธีการเผยแผ่ด้วยการสอนมากมาย เช่น หลักการสอนทั่วไป เนื้อที่จะสอน สอนแบบสาธิต หรือ สนทนา แบบตอบปัญหา ลักษณะการวางกฎข้อบังคับ ประกอบด้วย อุบายและกลวิธีต่าง ๆ พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์ให้เข้ากับสังคม สภาพแวดล้อม ชุมชน จารีตประเพณีรวมทั้งอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละคน ทรงให้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันไป เช่น ทรงใช้อุบายในการเลือกคน หรือการรู้จักรอจังหวะและโอกาส เป็นต้น ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้ประสบความสำเร็จนั้น พระธรรมกลีคนักเผยแผ่จำเป็นต้องมีเทคนิคและวิธีการในการสอนในการเผยแผ่ คุณสมบัติผู้สอน วิธีการ และเนื้อหาที่สอน หลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับปรินิพพาน พระสาวกทั้งหลายก็มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อรวบรวมพระธรรมคำสอนเรียบเรียงจัดให้เป็นหมวดหมู่ เรียกพระไตรปิฎก และหลังสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่มีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ผู้อุปถัมภ์ ก็ได้ส่งพระเถระออกประกาศพระพุทธศาสนาไปทั่วโลกมีจำนวน ๘ สาย

๕.๑.๒ ศึกษาวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ ท่านพุทธทาส มีนามเดิมว่า เจื่อม นามสกุล พานิช เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมีย วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ในสกุลของพ่อค้าที่ตลาด พุมเรียง ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี บิดา ชื่อ เชื้อ มารดาชื่อ เคลื่อน บิดาของท่านมีเชื้อสายจีน ประกอบอาชีพหลักคือการค้าขายของชำ เฉกเช่น ที่ชาวจีนนิยมทำกันทั่วไป แต่อิทธิพลที่ท่านได้รับจากบิดา กลับเป็นเรื่องของความสามารถทางด้านกวี และทางด้านช่างไม้ อายุครบ ๒๐ ปี ก็ได้บวชเป็นพระ ตามคตินิยมของชายไทยที่วัดโพธาราม ไชยา ได้รับฉายาว่า "อินทปัญโญ" แปลว่า ผู้มีปัญญา อันยิ่งใหญ่ เดิมท่านตั้งใจจะบวชเรียน ตามประเพณี เพียง ๓ เดือน แต่ ความสนใจ ความซาบซึ้ง ความรู้สึกเป็นสุข และสนุกในการศึกษาและเทศน์แสดงธรรม ทำให้ท่านไม่อยากจะสึก เล่ากันว่า เจ้าคณะอำเภอ เคยถามท่าน ขณะที่ เป็นพระเจื่อม ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรในการใช้ชีวิตท่านตอบว่า "ผมคิดว่าจะใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ แก่เพื่อนมนุษย์ ให้มากที่สุด" พระเจื่อมได้เดินทางมาศึกษาธรรมะต่อ ที่กรุงเทพฯ สอบได้ นักธรรมเอก ระหว่างที่เรียน เปรียญธรรม ๔ อยู่ ณั้ ด้วยความที่ท่านเป็นคนรักการศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก และศึกษาค้นคว้าออกไปจากตำรา ถึงเรื่องการปฏิรูปพระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา อินเดีย และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ทำให้ท่านรู้สึกขัดแย้งกับวิธีการสอนธรรมะที่ยึดถือรูปแบบตามระเบียบแบบแผนมากเกินไป ความย่อหย่อนในพระวินัยของสงฆ์ ตลอดจนความเชื่อที่ผิดๆ อุดมคติ ที่ยังรากลึกกลงแล้วนี้ ทำให้ท่านสนใจใฝ่หา ความรู้ทางธรรมะตลอดเวลา ไม่เฉพาะแต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หรือหินยาน แต่ครอบคลุมไปถึงพระพุทธศาสนา แบบมหายาน และศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ฮินดู ลิกซ์ เป็นต้น จากความรอบรู้ ที่กว้างขวาง และลึกซึ้ง นี้เอง ทำให้ท่านสามารถ ประยุกต์ วิธีการสอน และปฏิบัติธรรมะได้อย่างหลากหลาย ตลอดชีวิตของท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านย้ำอยู่เสมอว่า "ธรรมะ คือ หน้าที่" เป็นการทำหน้าที่ เพื่อความอยู่รอด ทั้งทางฝ่ายกาย และฝ่ายวิญญาณ ของมนุษย์ และ ท่าน ได้ทำหน้าที่ ในฐานะ ทาสผู้ซื่อสัตย์ของพระพุทธเจ้า ทุกอณูแห่งลมหายใจ เข้าออก จนแม้วาระสุดท้าย แห่งชีวิต จึงไม่น่าสงสัยเลยว่า ผลงาน ที่ท่าน สร้างสรรค์ ไว้เพื่อ เป็น มรดก ทางธรรมนั้น จะมีมากมาย

บั้นปลายแห่งชีวิตท่านอาจารย์ พุทธทาส ได้ละสังขาร กลับคืนสู่ ธรรมชาติ อย่างสงบ ณ สวนโมกขพลาราม เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ สิริรวม อายุ ๘๗ ปี นับได้ ๖๗ พรรษา คงเหลือไว้แต่ ผลงาน ที่ ทรง คุณค่า แทนตัวท่าน ให้อนุชน คนรุ่นหลัง ได้ สืบสาน ปณิธาน ของท่าน รับมรดก ความเป็น “พุทธทาส” เพื่อ พุทธทาส จะได้ไม่ตาย ไปจาก พระพุทธศาสนา พุทธทาสมี

วิธีการเผยแผ่มากมาย การแสดงธรรม อบรม มีเทคนิคและวิธีการ เช่น สอนให้จำ ทำให้ดูอยู่ให้เห็น เย็นให้ได้สัมผัส แต่ที่สังคมทั่วโลกให้การยอมรับ คือ หลักปณิธาน ๓ ข้อ คือ

- ๑) พยายามทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน
- ๒) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา
- ๓) คึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม

ปณิธานข้อที่ ๓ คือ คึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาจากวัตถุนิยม ที่เป็นองค์การสหประชาชาติมอบรางวัล ยูเนสโก ที่สื่อความหมายเป็นบุคคลสำคัญของโลก รางวัลเกียรติยศที่ใหญ่หลวงมาก

๕.๑.๓ ศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุได้เริ่มงานศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมและงานเผยแผ่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ วิธีการเผยแผ่นั้นมีหลายด้าน เช่น ด้านสังคม ศาสนา การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และการปฏิบัติธรรม ขึ้นของการปฏิบัติศาสนา การทำให้รู้แจ้งตามธรรมชาติ และจตุราริยสัจ ผลงานด้านการประพันธ์ คือ เขียนเรื่องแรกเป็นบทความชื่อ ประโยชน์แห่งทาน ต่อมาเมื่อท่านเดินทางกลับถึงบ้านเกิดแล้วได้เขียนบทความ วิจารณสภาพพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์เรื่องการปฏิบัติธรรม พุทธบรรยายธรรมะให้ผู้สนใจฟังมากขึ้นท่านได้อุทิศชีวิตและเวลาทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาหนักขึ้น ทั้งงานพูด งานเขียน งานแปล เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่หลักธรรมะของพระพุทธเจ้า การก่อตั้งสวนโมกขพลาราม สถานที่ปฏิบัติธรรมและการศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมเพื่อการเผยแผ่ที่ทุกคนรู้จักกันดีในยุคปัจจุบันที่เรียกว่า สวนโมกขพลารามนั้น เกิดขึ้นจากการที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้เคยไปอยู่ศึกษาในกรุงเทพมหานครทำให้ท่านมองเห็นว่าระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นไม่ได้เอื้อประโยชน์ให้คนเข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง

ด้วยการหันกลับมาหาศีลธรรม ให้ศีลธรรมกลับคืนมา ผลงานการแต่งหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาสที่ทรงคุณค่าที่โดดเด่นที่สุด และมีผู้สนใจอ่านมาก คือ คู่มือมนุษย์ ผลงานเรื่องนี้ได้รับความนิยมอย่างสูงสุดสามารถอ่านเข้าใจได้ถึงตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ได้อย่างลึกซึ้ง มนุษย์หมายถึงใคร ควรอยู่อย่างไรให้สมคุณค่าของการเกิดมาที่เรียกตัวเองว่ามนุษย์ หนังสือแก่นพุทธศาสน์ ผลงานเรื่องนี้เป็นผลงานที่สำคัญและเป็นหัวใจสำคัญของผู้สนใจศึกษาธรรมะทั้งหลาย หนังสือเรื่องนี้ได้รับรางวัลขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘

## ๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัย ๒ ประเด็น คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

### ๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของพุทธทาสภิกขุ” สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

๑) ควรศึกษาประวัติของพระเถระที่อยู่ในสายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พระพรหมบัณฑิต และสายการเผยแผ่พระธรรมทูตในต่างประเทศ ที่มีชื่อเสียงในด้านการเผยแผ่และเขียนหนังสือ และนำไปปฏิบัติตาม

๒) ควรศึกษาคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาและปฏิบัติของพระเถระในสายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่ละท่านมีความแตกต่างกันไป แล้วศึกษานำไปเผยแผ่ให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้

### ๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในภavnานี้ ควรศึกษาชีวประวัติของพระสายการศึกษาและสายการเผยแผ่พระธรรมทูตให้เข้าใจหลักการปฏิบัติ และควรศึกษาละสำนักที่ปฏิบัติให้เข้าใจ ดังนี้

๑) ควรศึกษาพระสายการศึกษาและพระธรรมทูตที่ออกไปเผยแผ่ในต่างประเทศให้มาก

๒) ควรศึกษาเปรียบเทียบพระสายศึกษาและสายปฏิบัติ ในประเทศไทย และต่างประเทศ